

Taal toezicht

Taaltoezichthouder Joost Swanborn let op de taal van de handhaver, vergunningverlener en beleidsmaker. Dit keer: is ambtelijk taalgebruik een noodzakelijk kwaad?

Ook behoefte aan een kritische blik op uw teksten? Mail ze naar ingrid@ps-produkties.nl onder vermelding van 'Taaltoezicht'. Per post mag ook: Redactie HandHaving, t.a.v. I. Spijkers, postbus 2649, 8901 AC Leeuwarden.

Tekst: Joost Swanborn

Soms buigt de wetenschap zich over ambtenarentaal, en soms met verrassende resultaten. Zo ontdekten Amerikaanse onderzoekers dat vooral schrijvers met weinig 'status', die zich onzeker voelen over hun baan, vaak erg omslachtig formuleren. Opmerkelijker nog is Nederlands onderzoek waaruit zou blijken dat ambtelijk taalgebruik onvermijdelijk is.

Vaak sluipen jargon en wollige formuleringen ongemerkt binnen. Dat komt doordat mensen geneigd zijn te schrijven zoals zij denken dat dat hoort. Zij maskeren op die manier hun onzekerheid. Dit verklaart waarom – anders dan je misschien zou verwachten – juist jongere ambtenaren zich vaak bedienen van stijbloempjes als 'Indien mogelijk en haalbaar, kan worden overwogen in te zetten op...'

Overeenstemming bereiken?

Daarnaast blijkt die typische ambtenarentaal regelmatig heel bewust te worden ingezet in beleidsteksten. Volgens de onderzoekers is het belangrijkste doel van de schrijvers om overeenstemming te bereiken tussen verschillende partijen en zo veel mogelijk betrokkenen tevreden te stellen. De uiteindelijke stukken vormen het resultaat van een soort onderhandelingsproces: de schrijver heeft er, vaak op subtiele wijze, allerlei uiteenlopende meningen in verwerkt. De tekst is in meerdere rondes becommentarieerd, en vervolgens heeft hij of zij aanpassingen doorgevoerd. En dat zijn meestal toevoegingen. Zo ontstaan die omvangrijke nota's vol 'strategische' formuleringen.

Een voorbeeld: verschillende versies van een provinciale beleidsnota, vóór en na inspraak.

Een passage over afvalstoffen eindigde oorspronkelijk met: 'Bovenstaande hoofdstrategieën komen voor de onderscheiden soorten afvalstoffen niet geheel op hetzelfde neer.' Tijdens een inspraakavond vroeg iemand om concrete maatregelen. Dat resulteerde in een 'Nota van Wijzigingen' met de toevoeging: 'Het heffen van statiegeld en het meer benadrukken van productaansprakelijkheid zijn zaken die het overwegen en het uitvoeren waard zijn en zullen nader in beschouwing worden genomen'. In het definitieve plan werd dat uiteindelijk: 'Dat laat onverlet dat wij mogelijkheden tot het heffen van bijv. statiegeld en nadruk op productaansprakelijkheid (waar mogelijk en uitvoerbaar) steeds nadrukkelijker bij onze overwegingen zullen betrekken.'

Een formulering waarmee de provincie zichzelf nergens op vastpinde, maar wel 'betrokkenheid' toonde. De leesbaarheid had duidelijk geen prioriteit. Maar volgens de onderzoekers hoeft dat ook helemaal niet, in stukken die bedoeld zijn voor politici of medeambtenaren. Die hebben namelijk hun eigen 'leesstrategieën' en kunnen er prima mee uit de voeten.

Of verschillen verhullen?

Inderdaad, een goede verstaander heeft aan een half woord genoeg. 'Kinderrijke buurt' in een makelaarsbrochure betekent 'herrie op straat', en 'voor de handige klusser': 'uitgewoonde bouwval'. Maar kun je uit die provinciale passage nu iets concreets concluderen? Te vrezen valt van niet.

Daarom is het merkwaardig dat men zich tevreden stelt met zulke formuleringen. En gaat het wel echt om het bereiken van consensus? In de praktijk lijkt het eerder neer

te komen op het verhullen van verschillen van mening. En die zijn er juist om te op te lossen. Op een gegeven moment moet er toch een besluit worden genomen. Dat hoeft niet meteen - je kunt ook eerst zeggen: we onderzoeken de mogelijkheden, en als de voordelen opwegen tegen de nadelen voeren we het in. Dat is ook duidelijk. Maar vervolgens gaat het om goed argumenteren en knopen doorhakken. Als de motivatie deugt, kun je ook heldere standpunten innemen. Alleen met mogelijkheden 'steeds nadrukkelijker bij je overwegingen betrekken' kom je er niet.

Kortom: heldere taal 'wordt ook na zorgvuldige weging van de huidige wetenschappelijke inzichten raadzaam geacht'.

Voorbeelden: consensus of uitstelgedrag?

Ontwikkelingen: worden meegewogen / gewenst / voorzien / haalbaar geacht
Opties: lijken geschikt / worden opgehouden / liggen (minder) voor de hand / behoeven bijstelling / kunnen later nog in beeld komen
Dat alles: 'in beginsel', 'in het perspectief van de huidige verwachtingen', 'in een deel van de gevallen', 'waar uitvoerbaar', 'na zorgvuldige afstemming', 'afhankelijk van het uitwerkingsniveau', 'op een later punt in de tijd'

Meer lezen?

- Brown, R.L. en C.G. Herndl (1986): 'An ethnographic study of corporate writing: job status as reflected in written text'
- Mast, N.P. van der (1999): *Woordenwisselingen. Een onderzoek naar de manier waarop schrijvers consensus over beleidsteksten bewerkstelligen*
- RVD-Communicatiereeks *Platform over taal van de overheid* (2006)